

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ระบุนโยบายด้านการจัดการศึกษา ในมาตรา 81 ว่ารัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้า วิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปและวัฒนธรรมของชาติ (ศูนย์พัฒนาหนังสือ 2541 : 3) เพื่อสนองนโยบายดังกล่าวจึงตรากฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาขึ้นเป็นฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้ระบุไว้ในมาตรา 23 ว่าการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ และคุณธรรม (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. 2542 : 7)

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2559) ได้ กำหนดการพัฒนาการศึกษา ด้วยระยะเวลา 15 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลัก ของการพัฒนา มุ่งสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เน้นการจำกัด ลด ขจัดปัญหาความยากจน ความขัดสน ความด้อยทั้งโอกาสและศักดิ์ศรีของ มนุษย์ เน้นการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เน้นการสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการจัดและสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งรวมถึงการวางแผนทางการศึกษา นั้นเอง (สำนักงานกฤษฎีกา. 2545 : 7-9)

การศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1-2 เป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนา คุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง ดีตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข ปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย แต่จากการประเมินผลการศึกษาของกรมวิชาการ (2542 : 1) พบว่า เยาวชนไทยยังมีคุณลักษณะบางประการไม่เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร และสภาพที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในปัจจุบัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ประกาศนโยบายประกันคุณภาพ การศึกษาขึ้นเมื่อปีการศึกษา 2541 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมทั่วไปว่าโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจะจัดการศึกษาให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องการ จึงกำหนดมาตรฐาน โรงเรียนด้านมาตรฐานคุณภาพนักเรียนในมาตรฐานที่ 8 ว่า นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ตัวบ่งชี้ที่ 1 ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข รู้จัก แบ่งปัน ช่วยเหลือและตอบแทนคุณ ตัวบ่งชี้ที่ 2 ความซื่อตรงต่อหน้าที่และความถูกต้อง ตัวบ่งชี้ ที่ 3 การใช้สิ่งของและทรัพย์สินอย่างประหยัดและคุ้มค่า ตัวบ่งชี้ที่ 4 การปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบ ด้วยความมุ่งมั่น รอบคอบและถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 3) ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็น กรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัด การศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ให้บรรลุ เป้าหมายที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานด้านผู้เรียนมาตรฐานที่ 1 ให้ผู้เรียน มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ. 2543 : 68-69)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 1 มาตรา 6 บัญญัติไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง มีความสุข” และหมวด 4 มาตรา 23 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และ การบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา” มาตรา 24 (4) ความว่า “การจัด การเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝัง คุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา” (พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542. 2542 : 37-43)

เพื่อตอบสนองนโยบายดังกล่าว การศึกษาจึงควรเน้นเรื่องการอบรมจริยธรรมให้เป็นคนดี สังคมจึงจะสงบสุข เพราะคนมีความรู้ที่เป็นคนดีเท่านั้นที่จะช่วยให้สังคมเจริญได้ ด้วยเหตุนี้ความประพฤติของครูซึ่งเป็นบุคคลที่มีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเยาวชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ครูเป็นบุคคลที่สังคมให้การยกย่องมาเป็นเวลานาน ครูคือต้นแบบของคนในสังคม ครูไม่ได้เป็นครูเฉพาะเวลาที่อยู่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่ครูก็ยังเป็นครูของคนในสังคมอีกด้วย ดังนั้นครูควรประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่เคารพเลื่อมใส โดยยึดถือคุณธรรม และจริยธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต (พนม พงษ์ไพบูลย์. 2540 : 10)

ในปัจจุบันการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนส่วนมากทำได้โดยการสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ทุกครั้งที่จัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีการสอดแทรกในทุกกิจกรรมที่สถานศึกษาได้จัดให้นักเรียน เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมเดินแถวกลับบ้าน กิจกรรมไหว้ครู กิจกรรมกีฬา เป็นต้น ส่วนการส่งเสริมโดยตรงนั้นก็มิใช่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย สำหรับหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2523 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533) และในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นเรื่องของจริยธรรมโดยตรงตามหลักสูตรกำหนด แต่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนนั้นไม่ว่าจะดำเนินไปด้วยดี บางครั้งอาจพบปัญหาหลายประการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนมีความแตกต่างกัน ซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลานาน จึงส่งผลโดยตรงกับคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวนักเรียนบางคน มีพฤติกรรมก้าวร้าว บางคนมีพฤติกรรมลึกลับขโมย บางคนมีพฤติกรรมรังแกคนอื่น เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ย่อมเป็นแรงกระตุ้นให้สถานศึกษาต้องหาทางแก้ไข ดังนั้นข้าพเจ้าในฐานะครูผู้สอนมีหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา จึงสนใจที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นข้อเสนอเทศในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาของกรมวิชาการ (2540 : 24) 3 ด้าน ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน
2. การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง
3. การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อศึกษาระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งโดยรวม และรายด้าน
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งโดยรวมและ รายด้าน
4. เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษาตามความเห็นของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน
5. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

สมมติฐานการวิจัย

1. ระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 ที่มีขนาดต่างกัน แตกต่างกันอยู่ในระดับปานกลาง
2. ระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพต่างกัน แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน
3. ระดับปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามความคิดเห็นของนักเรียนในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 จำนวน 176 โรงเรียน จำแนกเป็น ผู้บริหาร จำนวน 176 คน ครูผู้สอน จำนวน 2,072 คน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2,292 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2,352 คน รวมทั้งสิ้น 6,892 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 187) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 495 คน ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 52 คน ครูผู้สอนโรงเรียนละ 2 คน จำนวน 104 คน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนละ 2 คน จำนวน 104 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 10 จำนวน 235 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น จำแนกเป็น

2.1.1 สถานภาพ ได้แก่

2.1.1.1 ผู้บริหาร

2.1.1.2 ครูผู้สอน

2.1.1.3 กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1.1.4 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1.2 ขนาดโรงเรียน

2.1.2.1 โรงเรียนขนาดเล็ก

2.1.2.2 โรงเรียนขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามเกณฑ์ของกรมวิชาการ 3 ด้าน (กรมวิชาการ. 2540 : 24) ดังนี้

2.2.1 การจัดการเรียนการสอน

2.2.2 การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง

2.2.3 การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัญหา หมายถึง อุปสรรคข้อขัดข้องในการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม หรือคุณงามความดีให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต
2. คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าดีงามถูกต้องมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ที่เกิดจากจิตใจของทุก ๆ คน ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์
3. จริยธรรม หมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ และมีความถูกต้องดีงาม หลักความประพฤติที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม
4. งานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง งานที่จัดขึ้นในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะบังเกิดผลในสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้อง เหมาะสม และดีงาม 3 งาน คือ
 - 4.1 การจัดการเรียนการสอน หมายถึง งานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่จัดสอดแทรกขณะทำการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ได้แก่ การสอดแทรกในการนำเข้าสู่บทเรียนและการสอดแทรกในกิจกรรม หรือเนื้อหา
 - 4.2 การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง ได้แก่ การใช้ชุดการสอน การอบรมหน้าเสาธง การเข้าค่ายคุณธรรม สอนในรายวิชาที่มีเนื้อหาด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยตรงเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.3 การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร เป็นต้น การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น บริเวณโรงเรียนสะอาดร่มรื่น สวยงาม มีป้ายคำขวัญเตือนใจนักเรียน มีการรักษาสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ อยู่ในสภาพดี เป็นต้น และการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมเนื่องในวันรัฐพิธี ราชพิธี กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันเด็ก กิจกรรมต่อต้านโรคเอดส์ กิจกรรมรณรงค์ประชาธิปไตย กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น
5. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดทำการสอนช่วงชั้นที่ 1-2 หมายถึง โรงเรียนที่เปิดทำการสอนไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2
6. ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้
 - 6.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน

6.2 สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า 300 คน
ขึ้นไป

7. ผู้บริหาร หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา
หรือผู้ที่รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

8. ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอน
ช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

9. กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ที่ได้รับแต่งตั้งจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

10. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง นักเรียนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ปีการศึกษา 2547 ในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลการวิจัยเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครู
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
กาฬสินธุ์ เขต 2 และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง